

Geologické výstavy v Muzeu jihovýchodní Moravy ve Zlíně v „kovidovém“ roce 2020

Rok 2020 se vepsal ne příliš šťastně do našich myslí, jako rok „kovidový“. Kulturní instituce patřily mezi jedny z mnoha, kterých se dotkly restrikce nařízené vládou ČR. Geologicko-archeologická výstava *Příběh železa aneb železo v přírodě, dějinách a experimentu* byla otevřena pro návštěvníky pouhý měsíc. V půli března došlo k uzavření všech kulturních institucí na dlouhé dva měsíce. A protože výstava měla být veřejnosti přístupná od 14. II. do 21. VI., vedení muzea moudře rozhodlo o prodloužení výstavy až do 10. ledna 2021. To ovšem jen ti prozíraví tušili, že podzim roku 2020 bude ve znamení druhé, mocnější vlny nákazy covid-19 a s ní spojenými opatřeními. Naštěstí podzimnímu strmému propadu předcházela slibná návštěvnost prázdninových měsíců. Návštěvníky přitáhl krom železa rovněž poklad zlatých a stříbrných mincí, toho roku objevený v Hostýnských vrších. Poklad byl veřejnosti představen ve výstavním prostoru „Železa“, na pár týdnů tak probíhala výstava ve výstavě.

Co tedy mohli ve výstavě „Příběh železa“ návštěvníci obdivovat v případě, že ji stihli navštívit? Nu, není toho zrovna málo!

Výstava byla výjimečná hned v několika ohledech. **Zprvé**, výstavu připravily a dokázaly se na všem shodnout tři kurátorky (Jana Langová, Ludmila Hausnerová, Andrea Dovicová). **Zadruhé**, silné téma železa prolínalo netradičně hned do několika oblastí současně. Návštěvníkům bylo železo v přírodě představeno v podobě dokonalých vzorků minerálů a rud. Významné lokality ložisek, a to jak světové tak především české, zavedly návštěvníky výstavy do Zlínského kraje přes zajímavé, ale hlavně současné nálezy pelosideritů z míst, kde v minulosti těžba probíhala. Geologická část výstavy plynule navazovala na téma hutnictví na Zlínsku. Zvídavým neuniklo, kde, jak a co se

Obr. 1: Příběh železa – archeologická část. Foto: R. Ševčík.

Fig. 1: The story of iron – archaeological part. Photo: R. Ševčík.

Obr. 2: Příběh železa – Jindřiščin důl. Foto: R. Ševčík.

Fig. 2: The story of iron – the Jindřiška's mine. Photo: R. Ševčík.

těžilo. A protože se zapomíná, připomenutý byl ojedinělý příběh karvinského uhlobarona, jeho působení na zámku Nový Světlav a kratičký osud Jindřiščíny hutě v Bojkovicích. Tato část výstavy měla rovněž ambice přiblížit technologie zpracování železné rudy od primitivních hlíněných pecí, přes středověké hamry, pece na dřevěné uhlí až k revolučnímu koksu, používaného v současných vysokých pecích. Tým nadšenců MJVM se vydal cestou experimentu starých řemesel, jejíž pravidelnou součástí jsou právě experimentální tavby železné rudy. Tato celodenní akce pro veřejnost probíhá první sobotu v září a v roce 2021 připadne na 4. září. Nabyté zkušenosti z taveb objasnila právě další část výstavy. Ve výstavní síni byla kupříkladu vystavena nadzemní šachtová pec z jílů a doplněna o všechny potřebné „ingredience“. Velké finále výstavy pak náleželo archeologii, která odhalila významné nálezy železných depotů na území kraje od doby laténské po středověk, přibližující genialitu a zručnost nejen keltských a slovanských kovářů. Veřejnosti byl vystaven jeden z největších depotů nalezených v České republice. Archeologické nálezy z hradiska Rýsov na kopci nad Provodovem se přetahovaly o pozornost návštěvníků s další mimořádnou lokalitou na území Zlínského kraje, a tou je kopec Klášťov u Vysokého Pole. V průběhu prázdninových měsíců proběhly hned dvě komentované prohlídky přímo na lokalitě s archeoložkou muzea Janou Langovou.

Zatřetí, pro svou rozsáhlost výstava netradičně zabírala hned dva tradiční výstavní prostory. Alespoň v první půli roku, kdy především dětské návštěvníky mohli okusit atmosféru Jindřiščina dolu a vyzkoušet si práci horníka. Výstava „Příběh železa“ byla překvapivě hravá ve více ohledech. Pomocí neodymového magnetu si mohli ti zvědavější odzkoušet magnetické vlastnosti železných rud. Prostřednictvím kostýmů se menší návštěvníci proměnili v horníka či kováře a svou sílu odzkoušeli s kladivem v ruce při kovářině v kovárně. Informací chtivé návštěvníky posunul v čase pracovní list do dob hraběte Larische. Na okamžik měli příležitost stát se dřevařem, slévačem, formařem, účetním i architektem. A kdyby náhodou někdo netušil, jak významné je železo v těle člověka, pak zde byla možnost sestavit si „železný“ jídelníček.

Obr. 3: Šperky – Granát d.u.v. Turnov. Foto: A. Dovicová.

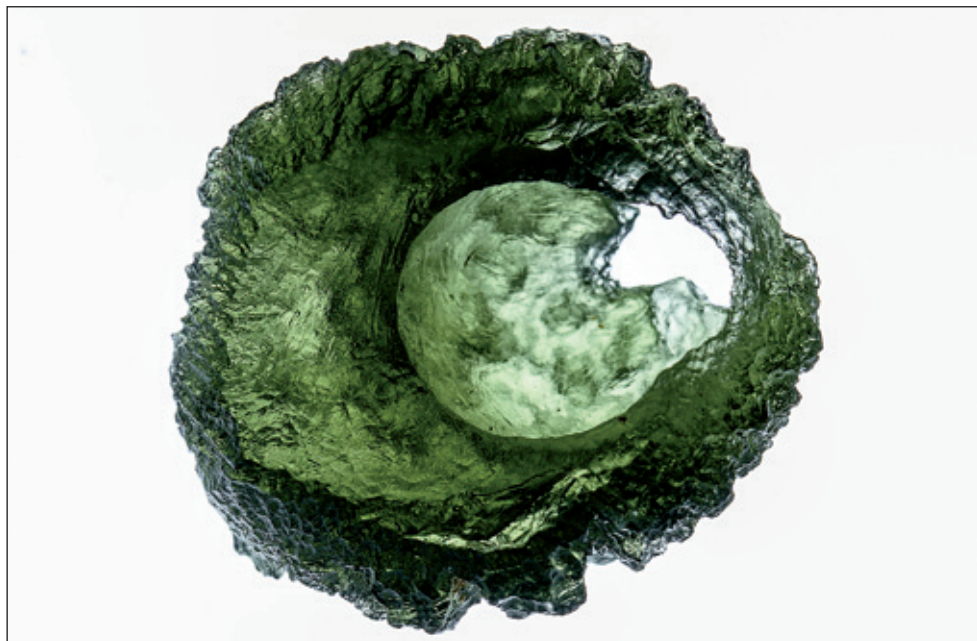
Fig. 3: Jewelry – Garnet d.u.v. Turnov. Photo: A. Dovicová.

A konečně **začtvrté**, součástí výstavy byly tradiční komentované prohlídky pro veřejnost s kurátorkami a doprovodné programy z dílny lektorů. Bohužel podzimní série tematických přednášek přesunutých právě z jara nestihla proběhnout. Nevzdáváme to a věříme, že se nám přednášky podaří uspořádat v jarních měsících jako ohlédnutí za předchozím, železu ne úplně nakloněným, rokem. Malou útěchou nám je skutečnost, že geologická část výstavy společně se železářstvím obecně a velkým tématem experimentálních taveb bude k vidění od května do září 2022 v IC Nový Hrozenkov.

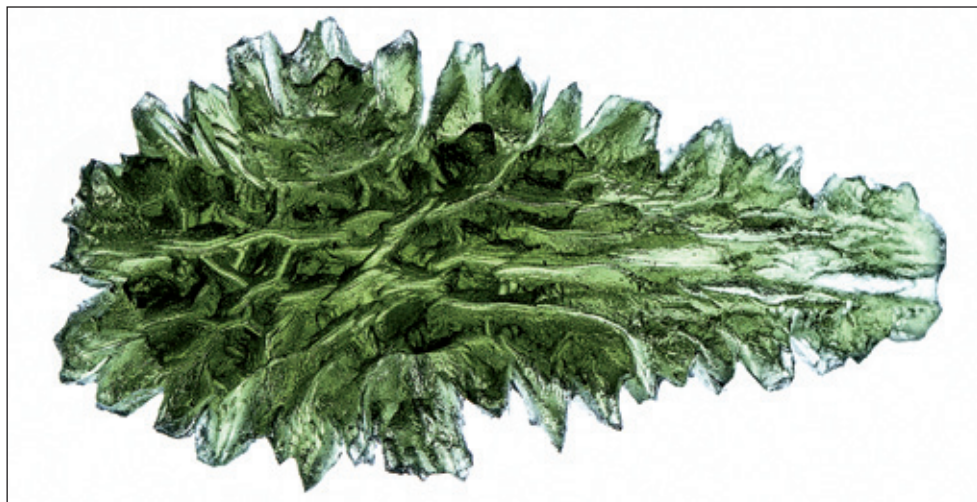
Poslové z vesmíru – meteority a tektity je název druhé geologické výstavy realizované v roce 2020. Tato výstava byla zahájena již bez vernisáže 24. IX. a otevřená pro návštěvníky setrvala necelý měsíc. V půli října bylo muzeum opět pro veřejnost uzavřeno. Velké plány na komentované prohlídky, přednášky a programy pro veřejnost se tedy přesunuly na jaro následujícího roku. Výstava byla nově prodloužena do 5. září 2021. To jí dává ještě slušnou naději dostat si svých plánů a neochudit návštěvníka o naučný i estetický zážitek!

Co přesně tedy mohou návštěvníci ve výstavě shlédnout? Především **METEORITY** a to meteority železné, kamenné i palasity. Poprvé se veřejnosti představily unikátní řezy meteoritu z Canyonu Diablo v Arizoně. Jde o předměty z bývalého Studijního ústavu firmy Baťa, dnes ve sbírkách MJVM, větší z řezů váží přes 13 kg! Meteorit spadnul přibližně před padesáti tisíci roky a zanechal po sobě jeden z nejlépe zachovalých meteoritických kráterů na zemi vůbec – Barringerův kráter. Tento kráter má průměr 1,5 km a jeho hloubka činí kolem 200 metrů. Pozemky, na kterých se meteority nacházejí, jsou dodnes ve vlastnictví Barringerovy rodiny. Meteoritu Canon Diablo spadlo přibližně 70000 tun, sesbíralo se ho dodnes asi 30 000 tun. Zbytek je ve formě prachu, rzi a železa stále v půdě.

Pozornost návštěvníka upoutá rovněž železný meteorit Campo del Cielo, který na území severní Argentiny dopadl před pěti tisíci roky. Neobvyklý výskyt velkých kusů železa znali již indiáni,

Obr. 4: Vltavín – prsten, pískovna Chlum. Foto: R. Ševčík.
 Fig. 4: Moldavite – a ring, Chlum sand pit. Photo: R. Ševčík.

Obr. 5: Vltavín – ježek, Besednice. Foto: R. Ševčík.
 Fig. 5: Vltavín – a hedgehog, Besednice. Photo: R. Ševčík.

kteří oblast obývali a ze železa pocházejícího z nebe vyráběli zbraně. Zajímavá je skutečnost, že do oblasti byla vyslána v druhé polovině 16. století průzkumná expedice, která našla v jednom z kráterů několik meteoritů, avšak místo považovali za opuštěný železný důl. V roce 1778 byla na místo vyslána další expedice, která měla prozkoumat záhadný nález. Za použití výbušnin byla odstraněna okolní zem a ukázalo se, že železo není součástí rudní žíly, ale že se jedná o jeden

Obr. 6: Meteorit nalezenný poblíž Sazovic v roce 1934. Foto: R. Ševčík.

Fig. 6: The meteorite found near the village of Sazovice in 1934. Photo: R. Ševčík.

Obr. 7: Jantar, Študlov. Foto: V. Smutková.

Fig. 7: Amber, Študlov. Photo: V. Smutková.

Obr. 8: Kalcit, Ordějov. Foto: V. Smutková.

Fig. 8: Calcite, Ordějov. Photo: V. Smutková.

soliterní kus. Váha kamene byla odhadnuta na 14–18 tun. Železný kámen byl ponechán na místě jako neužitečný.

Připomenut ve výstavě je jedinečný příběh **sazovického meteoritu**. Ten je zde samozřejmě vystaven! Nestává se totiž často, že na Zemi dopadají mimozemská tělesa (i když závěr roku 2020 se tomuto tvrzení vymyká) a spatřit takovou událost je doslova výjimečným okamžikem. Pak můžeme jen závidět pastevci Františku Veselému, který vytáhl 28. VI. roku 1934 ještě teplý kámen z řepného pole na okraji obce Sazovice nedaleko Zlína.

Obr. 9: Révait „nosorožec“, Ostrožská Nová Ves, foto: V. Smutková.

Fig. 9: Révait "a rhino", Ostrožská Nová Ves. Photo: V. Smutková.

Obr. 10: Kalcit, Ordějov. Foto: V. Smutková.

Fig. 10: Calcite, Ordějov. Photo: V. Smutková.

Pozornosti návštěvníka by rozhodně neměl uniknout lunait Northwest Africa 10480, úlomek z Měsíce vzniklý po nárazu meteoritu. A opravdu stojí za vznikem života na Zemi právě uhlíkatý meteorit s velkým množstvím aminokyselin typu CV3 z Maroka? Zaujme rovněž achondrit Shergottit – meteorit vyražený z povrchu Marsu prudkým nárazem. Každý meteorit ve výstavě si nese svůj příběh! A právě příběhy vystavených meteoritů doplněné o popisné informace návštěvníkům poodhalí **katalog výstavy**.

Druhým hlavním tématem výstavy jsou **TEKTITY**. Jde o přírodní skla vzniklá v důsledku dopadu mimozemských těles. Návštěvníkům neuniknou různotvary tektitů ze světových lokalit, ale především jedinečná „zelená sklíčka“ z jižních Čech. Vltavíny ze soukromých sbírek ohromí svou velikostí, tvarem i barvou. Nejen pozornost dam upoutají vltavíny povýšené šperkařským zpracováním. Vystaveny jsou glyptiky z dílny Evy Víškové a především originální ukázky šperků firmy Granát, družstvo umělecké výroby, Turnov.

Ve výstavě neschází interaktivní prvky. Zvědavý návštěvník si nasimuluje dopad meteoritu a ochutná napětí při hledání vltavínů. Informace naučného charakteru jsou doplněny poutavými příběhy přímo z terénních výprav za vltavíny.

Nezbývá než doufat, že se situace bude zlepšovat a další plánovaná geologická výstava **Poklady ukryté v podzemí Karpat aneb nerostné bohatství Zlínského kraje** v roce 2022 již proběhne bez výrazných omezení.

ANDREA DOVICOVÁ

Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně, Vavrečkova 7040, 760 01 Zlín; e-mail: Andrea.Dovicova@muzeum-zlin.cz

Zájemci naleznou více informací a další obrazový materiál na následujících webových odkazech:
<http://www.muzeum-zlin.cz/cs/vystavy-a-akce/pribeh-zeleza/>
<http://www.muzeum-zlin.cz/cs/vystavy-a-akce/POSLOV%C3%89%20Z%20VESM%C3%8DRU%20meteority%20a%20tektity/>